

Środki zabezpieczające. Ujęcie systemowe

redakcja

**Agnieszka Barczak-Oplustil
Małgorzata Pyrcak-Górowska
Andrzej Zoll**

Kraków 2021

Szczegółowy spis treści

Wykaz skrótów	21
Podziękowania	31
Wprowadzenie	33
Agnieszka Barczak-Oplustil, Małgorzata Pyrcak-Górowska	
Część I. Konstytucyjne i konwencyjne aspekty środków zabezpieczających	
Rozdział 1. Konstytucyjne podstawy środków zabezpieczających	41
Tomasz Sroka, Andrzej Zoll	
Rozdział 2. Pozbawienie wolności „osoby niebezpiecznej” w perspektywie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	69
Adam Wojtaszczyk	
1. Uwagi wstępne – konwencyjne podstawy dla „pozbawienia wolności” sprawcy niebezpiecznego „w trybie ustalonym przez prawo”	69
2. Pozbawienie wolności „osoby niebezpiecznej” w perspektywie art. 5 ust. 1 lit. (a) Konwencji	76

Spis treści

3.	Pozbawienie wolności „osoby niebezpiecznej” w perspektywie art. 5 ust. 1 lit. (c) Konwencji	82
4.	Pozbawienie wolności „osoby niebezpiecznej” w perspektywie art. 5 ust. 1 lit. (e) Konwencji	86

Część II. Analiza prawnoporównawcza i dogmatyczna środków
zabezpieczających

Rozdział 3. Badania prawnoporównawcze środków zabezpieczających – wprowadzenie	97
Agnieszka Barczak-Oplustil	

Rozdział 4. Vorbeugende Maßnahmen in Österreich	101
Sebastian Mayr	

1.	Verfassungsrechtliche Grundlagen	101
1.1.	Unterbringung	101
1.2.	Zwangsbehandlung	102
2.	Vorbeugende Maßnahmen im Strafrecht	103
2.1.	Zweck strafrechtlicher Maßnahmen	103
2.2.	Schuld und Vorsatz psychisch Beeinträchtigter	104
2.3.	Die vorbeugenden Maßnahmen des StGB	105
2.3.1.	Unterbringung geistig abnormer Rechtsbrecher nach § 21 StGB	106
2.3.2.	Unterbringung entwöhnungsbedürftiger Rechtsbrecher nach § 22 StGB	110
2.3.3.	Unterbringung gefährlicher Rückfallstäter nach § 23 StGB	114
2.3.4.	Maßnahmenvollzug und Strafe	116
2.3.5.	Verfahren	117
2.3.6.	Dauer und Beendigung der Maßnahmen	118
2.3.7.	Maßnahme und Strafe	123
3.	Vorbeugende Maßnahmen in anderen Rechtsgebieten	124
3.1.	Übersicht	124
3.2.	Unterbringung nach dem UbG	124
3.2.1.	Grundsätze	125
3.2.2.	Voraussetzungen	125
4.	Aktuelle Problemfelder und Ausblick	127

Rozdział 5. Środki zabezpieczające w prawie karnym Niemiec	129
Agnieszka Barczak-Oplustil	

1.	Wprowadzenie	129
2.	Środki zabezpieczające a dwutorowe kodeksy karne	130
3.	Środki zabezpieczające – ogólne założenia	132
3.1.	Legitymacja	132
3.2.	Perspektywa konstytucyjna	133

Spis treści

4.	Środki zabezpieczające w niemieckim Kodeksie karnym	135
4.1.	Zasady ogólne	132
4.2.	Izolacyjne środki zabezpieczające	139
4.2.1.	Pobyty w zakładzie psychiatrycznym	139
4.2.2.	Pobyty w zakładzie odwykowym	142
4.2.3.	<i>Sicherungsverwahrung</i>	143
4.3.	Nieizolacyjne środki zabezpieczające	146
4.3.1.	Nadzór prewencyjny	146
4.3.2.	Pozbawienie sprawcy prawa jazdy	148
4.3.3.	Zakaz wykonywania zawodu czy też prowadzenia określonej działalności	149
4.4.	Zamiana środków zabezpieczających	149
5.	Procedura orzekania i wykonywania środków zabezpieczających	151
6.	Środki zabezpieczające poza niemieckim Kodeksem karnym	152
7.	Podsumowanie	154
 Rozdział 6. Środki zabezpieczające w Federacji Rosyjskiej		157
Aleksander Wróbel		
1.	Wstęp	157
2.	Charakter leczniczych środków zabezpieczających	157
3.	Cele środków zabezpieczających	159
4.	Zakres stosowania leczniczych środków zabezpieczających	161
5.	Popelnienie przestępstwa w stanie nietrzeźwości	167
6.	Katalog leczniczych środków zabezpieczających	168
7.	Przedłużenie, zmiana lub zaprzestanie stosowania środka zabezpieczającego leczniczego	175
8.	Procedura wymierzania leczniczych środków zabezpieczających	178
9.	Kodeks karny wykonawczy Federacji Rosyjskiej	183
10.	Podsumowanie	185
 Rozdział 7. Lecznicze środki zabezpieczające na Ukrainie		187
Aleksander Wróbel		
1.	Wstęp	187
2.	Pojęcie niepoczytalności w ukraińskim prawie karnym	187
3.	Popelnienie przestępstwa pod wpływem alkoholu	193
4.	Lecznicze środki zabezpieczające – definicja	195
5.	Charakter prawny leczniczych środków zabezpieczających	195
6.	Rodzaje leczniczych środków zabezpieczających	199
7.	Przedłużenie, zmiana oraz zaprzestanie stosowania leczniczych środków zabezpieczających	204
8.	Aspekty procesowe orzekania środków zabezpieczających na Ukrainie	205
9.	Kodeks karny wykonawczy	208
10.	Podsumowanie	208

Rozdział 8. Środki zabezpieczające w prawie karnym		
Republiki Słowacji		211
Alfred Budziak		
1.	Wprowadzenie	211
2.	Wina oraz niepoczytalność	211
3.	Regulacje konstytucyjne	215
4.	Środki zabezpieczające – model, relacja z karami	218
5.	Rodzaje środków zabezpieczających oraz ich omówienie	223
6.	Leczenie ochronne	224
7.	Edukacja ochronna	228
8.	Nadzór ochronny	230
9.	Detencja	233
10.	Przypadek rzeczy tytułem środka zabezpieczającego oraz przypadek części majątku tytułem środka zabezpieczającego	236
11.	Podsumowanie	237
 Rozdział 9. Las medidas de seguridad – o środkach		
zabezpieczających w hiszpańskim prawie karnym		239
Grzegorz Jan Artymiak		
1.	Zarys historii kształtowania się systemu środków zabezpieczających w prawie hiszpańskim	240
2.	Standardy konstytucyjne i unormowania w zakresie stosowania środków zabezpieczających	245
3.	Podstawowe cechy i zasady systemu środków zabezpieczających w hiszpańskim Kodeksie karnym	250
4.	Wina w strukturze przestępstwa i jej znaczenie dla stosowania środków zabezpieczających	267
5.	Środki zabezpieczające związane z pozbawieniem wolności i przesłanki warunkujące ich stosowanie	276
6.	Środki zabezpieczające niezwiązane z pozbawieniem wolności i przesłanki warunkujące ich stosowanie	278
7.	Zbieg kar i środków zabezpieczających	283
8.	Zmiany w środkach zabezpieczających w toku ich wykonywania	292
9.	Naruszenie środków zabezpieczających (<i>quebrantamiento de las medidas de seguridad</i>)	295
10.	Przyczyny wygaśnięcia odpowiedzialności w zakresie środków zabezpieczających oraz usunięcie informacji o ich stosowaniu (zatarcie)	297
11.	Rozszerzenie kręgu podmiotów, wobec których możliwe jest stosowanie środków zabezpieczających – środki zabezpieczające postpenitencjarne (<i>medidas de seguridad postpenales / postpenitenciarias</i>)	300
12.	Instytucja zawieszenia wykonywania kary i zastosowania środka zabezpieczającego – art. 60 <i>Código Penal</i>	307

Spis treści

13.	Środki o charakterze cywilnoprawnym; pierwsza regulacja dodatkowa do Kodeksu karnego (<i>la disposición adicional primera del Código Penal</i>)	309
14.	Podsumowanie	313
 Rozdział 10. Środki ochronne w Królestwie Szwecji		315
Aleksander Wróbel		
1.	Brak podziału na poczytalność i niepoczytalność w Kodeksie karnym	316
1.1.	Odpowiednik instytucji niepoczytalności w Kodeksie karnym – domniemanie przeciwko karze pozbawienia wolności oraz zakaz wymierzenia kary pozbawienia wolności	316
1.2.	Pojęcie ograniczonej poczytalności	321
2.	Wprowadzenie się w stan nietrzeźwości lub odurzenia (<i>självförvållatt rus</i>)	325
3.	Charakter prawny środków ochronnych	327
3.1.	Katalog leczniczych środków ochronnych w Kodeksie karnym	328
3.2.	Opieka uzależnień	329
3.3.	Środek ochronny leczniczy w postaci opieki sądowo-psychiatrycznej	330
4.	Wykonywanie środków ochronnych	333
4.1.	Środek ochronny leczniczy – opieka uzależnień	333
4.2.	Środek ochronny leczniczy – opieka sądowo-psychiatryczna	334
4.3.	Leczenie uzależnień oraz leczenie sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej małoletnich	336
5.	Aspekty proceduralne	339
6.	Podsumowanie	339
 Rozdział 11. Sprawcy niepoczytalni i środki o charakterze zabezpieczającym na gruncie prawa norweskiego		341
Michał Literski		
1.	Niepoczytalność	341
2.	Środki o charakterze zabezpieczającym	344
2.1.	Skierowanie na przymusowe leczenie psychiatryczne lub terapię	344
2.2.	Detencja prewencyjna	345
3.	Problemy wykładnicze i praktyczne	348
 Rozdział 12. System środków zabezpieczających w Holandii – aspekty teoretyczne i praktyczne		353
Inga Markiewicz		
1.	Wprowadzenie	353
2.	Kształtowanie się systemu opieki nad zaburzonymi psychicznie sprawcami czynów zabronionych	355
3.	Holenderska polityka społeczno-zdrowotna i prawna wobec zaburzonych psychicznie sprawców czynów zabronionych	360

Spis treści

4.	Niepoczytalność i poczytalność ograniczona oraz ich konsekwencje	361
5.	Pojęcie środków zabezpieczających w holenderskim Kodeksie karnym. Podstawy prawne	363
6.	System <i>Ter Beschikkingstelling</i> – cele, zasady funkcjonowania i procedury. Środki izolacyjne i wolnościowe	366
7.	<i>Ter Beschikkingstelling-long-stay (Long-Term Forensic Psychiatric Care)</i> – ośrodki opieki długoterminowej	371
8.	Podejście i filozofia pracy z pacjentem w ośrodkach <i>Long-Term Forensic Psychiatric Care</i> . Koncepcja <i>Good Life Model</i>	373
9.	Podsumowanie	376

Rozdział 13. The First Five Years of Radical Reform in Italian Forensic Psychiatry 379
Luca Castelletti, Franco Scarpa

1.	Introduction: from old forensic hospitals to a new regional-based organization	379
2.	<i>Residenze per l'Esecuzione delle Misure di Sicurezza</i> : organization, procedures, data	383
2.1.	Referral	386
2.2.	Care	387
3.	Current status and future perspectives	388

Rozdział 14. Środki zabezpieczające w polskim systemie prawnym *de lege lata* 393
Małgorzata Pyrcak-Górowska

1.	Uwagi wprowadzające. Środki zabezpieczające <i>sensu largo</i>	393
2.	Artykuł 23 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego	396
2.1.	Przesłanki materialnoprawne	396
2.2.	Aspekty i gwarancje proceduralne	401
2.3.	Aspekty wykonawcze	410
3.	Artykuł 26 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi	412
3.1.	Przesłanki materialnoprawne	412
3.2.	Aspekty i gwarancje proceduralne	416
3.3.	Aspekty wykonawcze	421
4.	Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób	425
4.1.	Okoliczności wejścia w życie ustawy i zastrzeżenia konstytucyjne	425
4.2.	Przesłanki materialnoprawne	430
4.3.	Aspekty i gwarancje proceduralne	434
4.4.	Aspekty wykonawcze	440
4.5.	Faktyczne problemy z wykonywaniem ustawy o Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym	446

5.	Artykuł 12 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (współautor – Michał Literski)	450
5.1.	Przesłanki materialnoprawne	450
5.2.	Aspekty i gwarancje proceduralne	456
5.3.	Aspekty wykonawcze	462
6.	Artykuły 93a i następane Kodeksu karnego	467
6.1.	Przesłanki materialnoprawne	467
6.2.	Aspekty i gwarancje proceduralne	474
6.3.	Aspekty wykonawcze	480
7.	Artykuł 71 ust. 3 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii	487
7.1.	Przesłanki materialnoprawne	487
7.2.	Aspekty i gwarancje proceduralne	490
7.3.	Aspekty wykonawcze	490
8.	Podsumowanie	494

**Rozdział 15. Sposoby analiz prawnych modeli regulacji
środków zabezpieczających** **499**

Alfred Budziak

1.	Uwagi wprowadzające	499
2.	Aksjologia	500
2.1.	Problematyka spójności	500
2.2.	Reakcja na czyn czy na niebezpieczeństwo?	502
3.	Dualizm a monizm – modele teoretyczne	504
3.1.	Czysty monizm	504
3.2.	Nowy monizm	504
3.3.	Czysty dualizm	505
3.4.	System reakcji hybrydowej (umiarkowany monizm)	506
3.5.	System zastępczy	507
3.6.	Quasi-monizm	509
3.7.	Quasi-dualizm	509
4.	Teoretyczny zakres modeli aksjologicznych i praktycznych	510
4.1.	Oś podziału: priorytet dla kar – priorytet dla środków zabezpieczających	510
4.2.	Oś podziału: dualizm – monizm	512
4.3.	Aksjologia systemu	513
4.4.	Zakresy wspólne obu osi. Wykres	514
4.5.	Umiejscowienie modeli teoretycznych na wykresie. Przesunięcia socjologiczne	517
5.	Analiza modeli praktycznych	518
5.1.	Słowacja	518
5.2.	Hiszpania	521
5.3.	Szwecja	524
5.4.	Austria	528
5.5.	Polska	530

Rozdział 16. Badania prawnoporównawcze środków zabezpieczających. Podsumowanie	533
Agnieszka Barczak-Oplustil	
Część III. Wyniki badań aktowych w sprawach zastosowania środków zabezpieczających	
Rozdział 17. Założenia metodologiczne badań aktowych w sprawach środków zabezpieczających	551
Małgorzata Pyrcak-Górowska	
Rozdział 18. Przymusowe umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym (artykuł 23 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego)	557
Magdalena Pomietło, Małgorzata Pyrcak-Górowska	
1. Wstęp. Metodologia badań. Dane statystyczne.	
2. Sposób zakończenia analizowanych postępowań	557
3. Materialna podstawa umieszczenia pacjenta w szpitalu psychiatrycznym bez zgody	561
4. Przebieg postępowania sądowego.	
5. Postępowanie dowodowe i gwarancje proceduralne	570
6. Czas (szybkość) postępowania	577
7. Aspekty wykonawcze	580
Rozdział 19. Zobowiązanie do leczenia odwykowego alkoholików na podstawie artykułu 26 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi	583
Daniel Kwiatkowski, Małgorzata Pyrcak-Górowska	
1. Wstęp. Metodologia badań. Dane statystyczne	583
2. Materialna podstawa orzeczenia o zobowiązaniu do leczenia odwykowego. Forma nałożonego obowiązku leczenia odwykowego	585
3. Przebieg postępowania sądowego. Postępowanie dowodowe i gwarancje proceduralne	595
4. Czas (szybkość) postępowania	601
5. Aspekty wykonawcze	604

Rozdział 20. Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób		607
Małgorzata Pyrcak-Górowska		
1.	Wstęp. Metodologia badań. Dane statystyczne	607
2.	Przesłanki materialne oraz podstawy faktyczne	610
3.	Postępowanie dowodowe i gwarancje procesowe	618
4.	Czas postępowania	621
5.	Aspekty wykonawcze	622
Rozdział 21. Umieszczenie nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub innym zakładzie leczniczym (artykuł 12 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich)		627
Michał Literski, Małgorzata Pyrcak-Górowska		
1.	Wstęp. Metodologia badań. Dane statystyczne	627
2.	Materialna i faktyczna podstawa umieszczenia nieletniego w szpitalu psychiatrycznym	629
3.	Przebieg postępowania sądowego. Postępowanie dowodowe i gwarancje proceduralne. Tymczasowe umieszczenie nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub zakładzie leczniczym na czas trwania postępowania	634
4.	Czas (szybkość) postępowania	641
5.	Aspekty wykonawcze	644
Rozdział 22. Postępowania przygotowawcze umorzone wobec niepoczytalności sprawcy bez stosowania środków zabezpieczających		647
Mikołaj Słomka, Małgorzata Pyrcak-Górowska		
1.	Wstęp. Metodologia badań	647
2.	Zarzucone czyny zabronione	648
3.	Opinie biegłych – przyczyny niepoczytalności podejrzanych oraz podjęcie leczenia psychiatrycznego	653
4.	Opinie biegłych – przesłanki stosowania środków zabezpieczających	655
5.	Przyczyny umorzenia postępowania przygotowawczego bez stosowania środka zabezpieczającego – analiza postanowień prokuratora kończących postępowanie	661
6.	Przyczyny umorzenia postępowania przygotowawczego bez stosowania środka zabezpieczającego – analiza spraw, w których sąd nie uwzględnił wniosku prokuratora o umorzenie postępowania i zastosowanie środka zabezpieczającego	664

	Rozdział 23. Kodeksowe środki zabezpieczające (artykuł 93a i następne Kodeksu karnego)	667
	Małgorzata Pyrcak-Górowska	
1.	Wstęp. Metodologia badań. Dane statystyczne	667
2.	Materialna podstawa orzeczenia środków zabezpieczających	670
3.	Przebieg postępowania sądowego. Postępowanie dowodowe i gwarancje proceduralne	689
4.	Czas (szybkość) postępowania	694
5.	Aspekty wykonawcze	699
	 Rozdział 24. Zasady intertemporalne w przypadku zmiany przepisów dotyczących środków zabezpieczających. Stosowanie artykułu 4 Kodeksu karnego	 705
	Małgorzata Pyrcak-Górowska	
	 Rozdział 25. Wnioski z przeprowadzonych badań aktowych dotyczących środków zabezpieczających – podsumowanie	 713
	Małgorzata Pyrcak-Górowska	
	 Część IV. Wnioski z systemowej analizy środków zabezpieczających	
	 Rozdział 26. Środki zabezpieczające – zarys modelowego rozwiązania	 729
	Agnieszka Barczak-Oplustil, Małgorzata Pyrcak-Górowska	
	 Rozdział 27. System środków zabezpieczających – postulaty <i>de lege ferenda</i>	 751
	Małgorzata Pyrcak-Górowska	
1.	Minimalny i jednolity standard procesu prowadzącego do zastosowania środka zabezpieczającego	752
2.	Przyśpieszenie postępowania zmierzającego do zastosowania środka zabezpieczającego	759
3.	Zawężenie przesłanek zastosowania środków zabezpieczających o charakterze izolacyjnym	761
4.	Zmiany dotyczące środka leczniczego stosowanego wobec nieletnich	769

Spis treści

5.	Przenoszenie osób pomiędzy różnymi rodzajami zakładów zamkniętych	772
6.	Ujednoczenie regulacji dotyczącej terapii osób uzależnionych	773
7.	Środki zabezpieczające wobec osób z zaburzeniami osobowości	775
8.	Sprawcy z zaburzeniami preferencji seksualnych	778
9.	Zmiana filozofii stosowania i wykonywania środków zabezpieczających	779
Zakończenie		783
Agnieszka Barczak-Oplustil, Małgorzata Pyrcak-Górowska		
Bibliografia		797
Wykresy		827
Tabele		829
Autorzy		835